

УДК 784.1(477.82)“19”

*Надія Кучерук (Луцьк),
старший викладач кафедри музичних інструментів Волинського національного університету імені Лесі Українки;*

*Володимир Кучерук (Луцьк),
доцент кафедри музичних інструментів Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ АМАТОРСЬКОГО ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У статті охарактеризовано аматорське хорове виконавство як один із аспектів музичного життя Волині другої половини ХХ ст. та концертну діяльність і репертуар окремих хорових колективів.

Ключові слова: аматорство, хорове виконавство, репертуар.

Надежда Кучерук, Владимир Кучерук

Динамика развития любительского хорового исполнительства Волини во второй половине ХХ в. В статье охарактеризовано любительское хоровое исполнительство как один из аспектов музыкальной жизни Волини второй половины ХХ в., концертная деятельность и репертуар отдельных хоровых коллективов.

Ключевые слова: любительство, хоровое исполнительство, репертуар.

Nadiya Kutcheruk, Volodymyr Kutcheruk

The dynamics of the development of amateur choral performance in the Volyn region in the second part of the XXth century. The article deals with the amateur choral performance as one of the aspects of the musical life in the Volyn region in the second part of the XXth century, concert activity and repertoire of some choral groups.

Key words: amateur, choral performance, repertoire.

Постановка наукової проблеми та її значення. Особливості розвитку музичної культури Волині ХХ ст. проаналізовано у дисертаційних і монографічних дослідженнях вітчизняних музикознавців (П. Шиманський, Л. Ігнатова), деякі аспекти музичного життя Волині минулого століття висвітлено в наукових статтях (П. Шиманський, Л. Ігнатова, А. Єфіменко, Н. Никитюк, Н. Кучерук), а також в історико-краєзнавчих нарисах (В. Денисюк, З. Ярмолук, С. Борисюк, В. Іллюх й ін). Однак, незважаючи на вищезазначені праці, аматорське хорове виконавство Волині другої половини ХХ ст. не стало предметом цілісного наукового дослідження.

Формулювання мети та завдань статті. *Метою статті є вивчення процесу становлення й розвитку аматорського хорового виконавства зазначеного вище періоду на теренах Волині, аналіз шляхів його розвитку. Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати такі завдання:* опрацювати й систематизувати наукові джерела зазначеної тематики; простежити динаміку розвитку художньо-структурних типів аматорського хорового мистецтва Волині в окреслених хронологічних межах дослідження; проаналізувати концертно-виконавську діяльність і репертуар окремих аматорських хорових колективів Волині.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Помітні зрушення в мистецькому житті Волині сталися в повоєнний час. Одразу після закінчення воєнних дій на території області відновилася робота клубних закладів – осередків культури. Клуби й хатичитальні в умовах радянського режиму використовувалися в пропагандистських цілях, тому першочерговим завданням закладів культури було впровадження тоталітарних ідей у масову свідомість. Отож закономірно, що робота культосвітніх установ полягала в залученні населення до участі в різних гуртках та колективах художньої самодіяльності. Для цього використовувалися друковані засоби (листівки, плакати, газети, книги), лекції-концерти, кіносеанси, тематичні вистави, агітпоїзди тощо, у яких мистецтво, зокрема музика, посідали значне місце.

У другій половині 40-х років ХХ ст. аматорський хоровий рух завдяки державному сприянню, зокрема урядовим постановам про розвиток аматорського мистецтва й організацію культурних установ, набуває масовості й організованості. У цей період аматорську гілку хорового виконавства представляли хорові гурти й хор-ланки. Ці невеликі за складом виконавців хорові колективи (від п'яти до дванадцяти учасників) були носіями фольклорної пісенної традиції волинського краю.

Хор-ланки міцно утвердилися в практиці сільської художньої самодіяльності. Такі хорові колективи функціонували в кожному районі нашої області й мали великий успіх у слухачів, що засвідчують архівні документи, публікації у пресі, концертні програми тощо. Це, наприклад, хор-ланки сіл Забужжя і Коцюри Любомльського р-ну, Залізниця Любешівського р-ну, Острів Ківерцівського р-ну, Хотішово Ратнівського р-ну, Нуйно Камінь-Каширського р-ну, Рудники Маневицького р-ну, Залізниця Луцького р-ну, хор-ланки колгоспів ім. Куйбишева, „50-річчя Жовтня”, „Ленінський шлях” й „Іскра” Іваничівського р-ну, „Росія” й ім. Б. Хмельницького Рожищенського р-ну, „Слава” Володимир-Волинського р-ну, „Дружба” Ківерцівського р-ну та багато ін. За даними Державного архіву Волинської області в обласному фестивалі народної творчості (1955 р.) взяли участь 128 хор-ланок і вокальних ансамблів [8].

Волинські аматори сцени неодноразово отримували перемогу в престижних республіканських фестивалях й оглядах художньої самодіяльності. Серед них: хор-ланка с. Журавичі Ківерцівського р-ну (К. Гонтар) – лауреат II Республіканського огляду-конкурсу „Золоті ключі”, хор-ланка с. Обенижі Турійського р-ну (О. Антонюк) – лауреат Республіканського огляду-конкурсу (1967 р.) та хор-ланка с. Межисить Ратнівського р-ну (О. Приймачук) – лауреат Республіканського огляду-конкурсу (1980 р.) [16; 17; 15].

Одним із кращих колективів області була хор-ланка с. Обенижі Турійського району, організована у 1957 р. Ольгою Антонюк, – неодноразовий переможець обласних, республіканських і всесоюзних фестивалів самодіяльної народної творчості. За короткий термін цей аматорський хоровий колектив отримав визнання, а саме звання народного самодіяльного колективу.

Репертуар хор-ланок, що загалом характерно для аматорського мистецтва, складався як з пісень місцевих авторів (С. Кривенького, Р. Стернійчука, О. Каліщука, А. Шапова), так й українських народних пісень: „А мій

милий у колгоспі робить”, „Ой у лузі калина стояла”, „Розійдися, туманочку”, „Ой то не червона калина”, „Ой ти, місяцю”, „Ой що ж мене заставило”, „Вийду я у поле”, „Не журися, моя мамойко”, „Ой у полі, полі”, „Ой щоб же я знала” [8; 10; 11; 12]. Крім цього, самодіяльні артисти виконували пісні, записані учасниками хорових колективів у волинських селах, що збагатило репертуар місцевим фольклором. Наприклад, до репертуару лауреата II Республіканського конкурсу „Золоті ключі” хор-ланки с. Журавичі Ківерцівського р-ну (К. Гонтар) увійшли волинські народні пісні: „Одна гора та й та чорная”, „Ой де той козак?”, „Вийду я в садочок” та ін. [16].

Не менш поширеними на теренах нашого краю були й хорові гуртки, які в повоєнний час були нечисельними за складом виконавців. Так, за даними Волинського обласного архіву, у 1953 р. у селах Волиця та Перемиль Берестечківського р-ну хорові гуртки, відповідно, налічували 10 та 23 учасники, у районних Будинках культури (РБК) селища Берестечка – 40 учасників, Турійська – 25, Рожища – 45, Горохова – 30, Каменя-Каширського – 50, Ківерців – 25, Торчина – 25. Згодом більшість хорових гуртків ставали повноцінними хоровими колективами (переважно мішаного складу).

Так, хоровий гурток Рожищенського РБК у 1953 р. налічував 45 учасників, а через три роки, у зв’язку із залученням значної частини молоді, збільшився до сімдесяти самодіяльних артистів. Такі ж зміни відбувалися в більшості сільських хорових гуртків. Наприклад, хоровий колектив с. Радехів Любомльського р-ну (І. Домаль) у середині п’ятдесятих років уже налічував 98 учасників, а хор с. Нуйно Камінь-Каширського району (Власевич) – понад 150 самодіяльних артистів. У звіті начальника обласного управління культури М. Борисенка зазначено, що на кінець 1953 р. в області працювало 711 хорових гуртків (15 283 учасники) [5].

Отже, у 50–60-х роках ХХ ст. аматорський хоровий рух набув масового характеру: значно активізувалася діяльність існуючих колективів художньої самодіяльності й збільшилася кількість їх учасників, організовувалися

нові хорові колективи, – все це дало змогу аматорському хоровому виконавству піднятися на значно вищий щабель і сприяло створенню нових форм хорового виконавства – народних хорів і хорових капел. У цей період закладено міцний ґрунт для подальшого розвитку хорового аматорського мистецтва й традицій української пісенної народної творчості.

Піднесення виконавської майстерності багатьох самодіяльних колективів на високий мистецький рівень увело їх у категорію високохудожніх колективів, для яких у 1959 р. було встановлено почесне звання „народний”. За вагомих внесок художньої самодіяльності в розвиток українського мистецтва кращі колективи Волині відзначені цим почесним званням. Це самодіяльні хорові капели районних будинків культури з Володимира-Волинського, Горохова, Луцька, Ківерець, Маневич, Локач, Любешова, Ратно, Ковеля, Каменя-Каширського й ін., які здобули визнання широкого кола слухачів, неодноразово отримували нагороди на престижних республіканських та всесоюзних фестивалях і конкурсах самодіяльного мистецтва.

Передусім хорові колективи, зокрема периферійні, були основними осередками музичної культури. Серед них слід відзначити хор с. Нуйно Камінь-Каширського р-ну (В. Ковальчук), хор механізаторів колгоспу „Маяк” Маневичького р-ну (В. Тубольцев), хор колгоспу ім. Чапаєва Ратнівського р-ну (О. Васковець), хор колгоспу „Росія” Рожищенського р-ну (В. Кожан), хор колгоспу „Нове життя” Старовижівського р-ну (Є. Шумська), хор колгоспу „Радянська Україна” Ківерцівського р-ну (А. Ставський) й ін.

Проте особливої уваги заслуговують сільські хори, які за активну концертну діяльність та пропаганду хорового мистецтва отримали звання самодіяльного народного колективу, це хор „Хлібодар” с. Вільхівка Горохівського р-ну (С. Кривенький), хорова капела с. Любитів Ковельського р-ну (В. Балюк), хор колгоспу „Дружба” Ковельського р-ну (В. Щесюк), хорова капела с. Згорани Любомльського р-ну (М. Залевська) та ін. [3].

Художня самодіяльність набирає швидкого темпу розвитку. Хорове мистецтво шукає нові організаційні форми: створюються виробничі самодіяльні колективи хори на підприємствах й установах області. Серед них – хор працівників Іваничівського цукрового заводу (Г. Бобицька), Маневичь-

кого районного відділу внутрішніх справ (Р. Капустинський), Старовижівського ПТУ-6 (О. Паримончук), Горохівської районної лікарні (В. Рихтовський), Луцького картонно-рубери́дного заводу (М. Самрук), Луцького заводу виробів із пластмас (В. Войтович) й ін.

Багатьом хорівим колективам краю, що об'єднували самодіяльних артистів за напрямом їх професійної діяльності й були активними учасниками самодіяльного мистецтва, присвоєно звання самодіяльного народного хорового колективу. Це хорова капела Волинської обласної лікарні (Б. Жук), хорова капела УТОС (В. Кулик), хорова капела Луцького пологового будинку (Б. Прокоп'як), чоловіча хорова капела Луцького автотранспортного підприємства (О. Головерса), хор патріотичної пісні ветеранів війни і праці „Подвиг” обласного відділення музичного товариства УРСР (А. Горошко).

Та найбільш поширеними серед мистецьких колективів Волині, що об'єднували самодіяльних артистів за напрямом їх професійної діяльності й функціонували у всіх районах області, були хорові колективи працівників культури або працівників освіти (більшість із них мали звання самодіяльного народного хорового колективу). Це хорові капели працівників освіти Маневицького р-ну „Мрія” (В. Пуцинський), м. Луцька (М. Седлярук), Рожищенського р-ну (П. Епішев) та медичних працівників Ковельського МБК ім. Щорса (В. Заворотинський); хорові капели працівників культури Горохівського р-ну (В. Рихтовський), Рожищенського р-ну (Л. Кужелюк), Володимир-Волинського р-ну (Л. Вернигора), Луцького р-ну (А. Головань), Локачинського р-ну (Р. Кушнірук); чоловічі хорові капели Горохівського РБК (Т. Мельник), Нововолинського Палацу культури (В. Шостак) та жіноча хорова капела працівників культури Іваничівського р-ну (Н. Ковальчук) й ін.

Одним із кращих творчих колективів не лише Волині, а й України визнано аматорську народну хорову капелу „Колорит” Камінь-Каширського РБК, засновану в 1955 р. І. Роздяловським. У репертуарі колективу – хорові твори українських композиторів: М. Березовського „Літургія”, А. Веделя

„Тобі співаємо” та „Нехай повні будуть уста наші”, М. Тележинського „Вірю”, М. Лисенка „Молитва”, М. Леонтовича „Літні тони”, М. Колесси „Кам’яний сон” й ін.; хорові твори волинських авторів: В. Герасимчука „Чорний біль весни” (вірш В. Гея) та „Не дивися на місяць весною” (вірш Лесі Українки), В. Тиможинського „Моя одинокая зірка” (вірш Лесі Українки), а також українські народні пісні: „Піють півні” (обр. М. Леонтовича), „Ой у полі криниченька” (обр. М. Колесси), „Стелися, барвінку” (обр. Г. Давидовського), „Прилетіла перепілонька” (обр. Л. Ревуцького), „Вийди, Грицю, на вулицю” (обр. О. Кошиця), „Ой дуб, дуба” (обр. П. Козицького), „Ой ти, жайворонку” (обр. В. Герасимчука), „Ой ти, дубе, зелен дубе” (обр. О. Некрасова) й ін. [14].

Не меншою активністю у становленні хорового виконавства Волині відзначалася народна самодіяльна хорова капела Володимир-Волинського РБК – лауреат республіканських і всесоюзних оглядів, конкурсів та фестивалів, переможець республіканського турніру „Сонячні кларнети”. У репертуарі колективу переважали українські народні пісні в обробці М. Леонтовича, М. Колесси, Г. Давидовського, А. Коломійця.

Народна самодіяльна хорова капела працівників культури Луцького району, заснована у 1971 р. (Л. Гаджала) – також неодноразовий дипломант та лауреат обласних, республіканських і всесоюзних фестивалів та конкурсів. У репертуарі самодіяльного хорового колективу – понад сто пісень, це хорові твори українських та зарубіжних композиторів й українські народні пісні [4].

Помітно зросла кількість однорідних, зокрема чоловічих хорів, які переважно створювалися на базі мішаних, що дало змогу не лише урізноманітнити концертний репертуар, а й долучити до самодіяльного хорового мистецтва значну частину талановитих артистів. Чоловічі хорові колективи були досить популярними на теренах нашого краю, що засвідчують дані

Волинського обласного державного архіву. На базі мішаних хорових колективів створено чоловічі хори Ківерцівського РБК (Я. Батенчук), Торчинського БК (А. Шапов), такі ж хори організовані в селах Головно Любомльського р-ну, Переславичі Іваничівського р-ну, Привітне Локачинського р-ну, Переспа Рожищенського р-ну [13].

Нововолинська чоловіча хорова капела (Є. Шаюк) – учасник творчих звітів Волині в Києві, нагороджена дипломом лауреата II ступеня Республіканського фестивалю самодіяльного мистецтва (1967), золотою медаллю і дипломом лауреата Республіканського огляду художньої самодіяльності (1972), золотою медаллю Всесоюзного фестивалю самодіяльної творчості (1973), а також Почесними Грамотами Президії Верховної Ради УРСР (1966, 1967, 1973, 1974).

На основі мішаного хору Горохівського РБК у 1958 р. організовано чоловічу вокальну групу, яка через декілька років виросла в народну самодіяльну чоловічу хорову капелу й налічувала 39 учасників. Капела була лауреатом численних обласних і республіканських фестивалів самодіяльної творчості. У її репертуарі пісні українських композиторів М. Лисенка („Та забіліли сніги”, „Ой літа орел”), М. Леонтовича („Ой гаю, гаю, зелен розмаю”, „Козака несуть”), І. Воробкевича („Думи мої”), П. Ніщинського („Закувала та сива зозуля”) й волинських авторів М. Стефанишина („Пісня про Волинь”), Я. Батенчука („Вийди, чорноброва”), Є. Шаюка („Країна труда”) й ін. [9].

Отже, про високу культуру хорових колективів Волині, які були пропагандистами кращих зразків хорового мистецтва, свідчить їх репертуар, який складався не лише з українських хорових пісень, а й вітчизняної класичної спадщини.

Художня самодіяльність, ставши воістину народною, набирала дедалі ширшого розвитку. Для поліпшення стану художньої самодіяльності проводились семінари для керівників гуртків, організовувалися курси підви-

щення їх кваліфікації, друкувалися репертуарні збірки та методичні посібники на допомогу самодіяльним митцям. Проведення курсів і семінарів із підвищення кваліфікації керівників художньої самодіяльності, публікації репертуарних збірників тощо позначилося на організації широкої мережі музичних і хорових колективів.

Широкої популярності набули зведені хори, які об'єднували декілька хорових колективів і налічували понад півтисячі учасників. Такі багаточисельні колективи функціонували не постійно, а організовувалися лише до проведення святкових концертів, фестивалів тощо. Підтвердженням цього є замітка в обласній газеті „Радянська Волинь” від 5 жовтня 1949 р. про те, що колектив Волинського народного хору разом із сільськими хоровими гуртками Горохівського, Олицького, Володимир-Волинського, Ковельського й інших районів братиме участь у зведеному хорі у складі трьох тисяч чоловік, який виступатиме у день свята 10-річчя возз'єднання українського народу [2].

Зведеним хором (п'ятсот учасників) у супроводі духового оркестру відкривалось обласне свято пісні й танцю (1953) [6]. Зведений хор Рожищенського р-ну, у складі якого була одна тисяча учасників, на обласному фестивалі молоді (1957) виконував „Марш радянських патріотів” С. Туликова, хор „Слався” з опери М. Глинки „Іван Сусанін”, українську народну пісню „Стелися, барвінку” [8].

Не втрачали популярності на Волині зведені хори й у 80-ті роки минулого століття. Так, в обласному святі народної творчості „Волинські візерунки” (1987) у виконанні тритисячного хору у складі самодіяльних хорових капел, народних хорів і хорових груп, ансамблів пісні й танцю міст та сіл області прозвучали твори М. Лисенка („Вічний революціонер”) і Г. Жуковського („Гімн Жовтню”) [1]. Таке ж свято відбулося у вересні 1990 р., на якому у виконанні учасників зведених хорів прозвучали пісні Анатолія Пашкевича „На Волині льон зацвів” (вірш О. Богачука), „Пісня про Волинь” (вірш Д. Луценка).

Активізації розвитку музичної самодіяльності сприяли проведення місцевих оглядів й конкурсів колективів музичної самодіяльності. Республіканський огляд художньої самодіяльності (1951), якому передували районні, міські, обласні огляди (понад 600 тис. учасників), налічував 52 тис. самодіяльних артистів. Крім українських народних пісень, прозвучали твори М. Вериківського, Г. Верьовки, К. Домінчена, Л. Ревуцького, П. Козицького, А. Штогаренка та ін. Відзначено: хор Берестечківського РБК (Г. Дринь), хор-ланка с. Уховецьк Ковельського р-ну (Г. Судник), вокалістів Н. Гомора, С. Вах, В. Шабанова.

Республіканський огляд художньої самодіяльності у 1954 р. порівняно з попередніми роками був масовішим як за кількістю представлених колективів, так й окремих виконавців, значно підвищилася і якість виконання, помітно зросла кількість однорідних, зокрема чоловічих хорів. За цей період у художній самодіяльності Волині відбулися зміни, і що найголовніше – піднесення самодіяльного мистецтва на вищий рівень художньої майстерності. Журі відзначило волинських аматорів сцени: хор с. Хотешіво Ратнівського р-ну (М. Вертепа), хор-ланку с. Штунь Любомльського р-ну (М. Сінчук).

Міцно утвердилися в практиці художньої самодіяльності такі форми масової музичної роботи, як „Свято пісні” і „Дні музики”, завданням яких було охоплення населення музичним мистецтвом, виявлення їхніх творчих сил, популяризація української і світової музичної культури. У ці дні, крім концертних виступів, відбувалися лекції, доповіді на музичні теми, приурочувалися видання музичних творів, оголошувався конкурс на кращий музичний твір, самодіяльним колективам надавалася методична і творча допомога, поповнювався їхній репертуар.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у другій половині ХХ ст. значно активізувалася робота музичної самодіяльності Волині, зокрема хорового виконавства, створювалися нові хорові колективи, зростала кількість самодіяльних артистів, а підвищення художньої досконалості й піднесення виконавської майстерності хорових колективів є основним чинником зарахування їх до високохудожніх колективів і свідченням процесу якісного злиття професійного та самодіяльного мистецтва й початку стирання грані між ними.

Список використаних джерел

1. Балик Н. Барви „Волинських візерунків” / Н. Балик // Радянська Волинь. – 1987. – 2 черв.
2. Вікторенко М. Любимий хор Волині / М. Вікторенко // Радянська Волинь. – 1949. – 5 жовт.
3. Волинський краєзнавчий музей, інв. № ДМ 6306.
4. Волинський краєзнавчий музей, інв. № ДМ 17515.
5. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 10.
6. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 13.
7. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 65.
8. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 163.
9. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 440.
10. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 559.
11. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 570.
12. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 643.
13. Державний архів Волинської області, р-592, оп. 1, спр. 648.
14. Денисюк В. Літопис Камінь-Каширщини: історико-краєзнавчий нарис / В. Денисюк. – Луцьк : Надстиря, 2001. – 224 с.
15. Ліщук З. І знову зустріч / З. І. Ліщук // Червоний прапор. – 1982. – 4 груд.
16. Мельничук Т. Від серця до серця / Т. Мельничук // Ленінським шляхом, 1982. – 27 лист.
17. Сергієнко Т. З чистої криниці / Т. Сергієнко // Ленінська правда. – 1982. – 11 груд.